

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ**
**CRIMINAL AND LEGAL ASPECTS
OF COMBATING HUMAN TRAFFICKING**

Кричун Ю.А.,
*кандидат юридичних наук, доцент, адвокат,
професор кафедри публічного та приватного права
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»*

Гордуз О.А.,
*адвокат, старший викладач кафедри публічного та приватного права
ПВНЗ «Кропивницький інститут державного та муніципального управління»*

Майбутнє України, як і кожної держави, безпосередньо залежить від забезпечення безпеки та належного виховання дітей – найбільш уразливої частини суспільства. Тому захист цієї категорії громадян від суспільно-небезпечних посягань – одне з найважливіших завдань правової держави. Основними міжнародно-правовими актами у сфері захисту дитини від торгівлі та експлуатації є Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі людьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Зазначені вище документи становлять частину законодавства України та відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» мають пріоритет при застосуванні.

Майбутнє України, як і кожної держави, безпосередньо залежить від забезпечення безпеки та належного виховання дітей – найбільш уразливої частини суспільства. Тому захист цієї категорії громадян від суспільно-небезпечних посягань – одне з найважливіших завдань правової держави. Торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, протизаконна торгівля людськими істотами в цілях комерційної сексуальної експлуатації або примусової праці, це сучасна форма рабства. Торгівля людьми є одним із найсерйозніших злочинів проти людини, який має як економічні, так і соціальні, педагогічні, психологічні причини.

Причинами розвитку цього явища залишається розповсюдження організованої злочинності та наркоторгівлі й недостатня боротьба з ними, насильство в родині, нестатки, пошук кращих умов життя, слабка поінформованість населення про життя і працевлаштування за кордоном, виготовлення й розповсюдження дитячої порнографії через мережу Інтернет – перераховувати можна довго, але це нічого не змінить, тільки констатацією факту проблему не вирішиш, але вже її усвідомлення та визнання є першим кроком до боротьби з нею. Особливо якщо враховувати сучасні процеси глобалізації, інформатизації тощо.

Ключові слова: суспільство, торгівля людьми, експлуатація, безпека, законодавство.

The future of Ukraine, as well as of each state, directly depends on ensuring the safety and proper upbringing of children, the most vulnerable part of society. Therefore, the protection of this category of citizens from socially dangerous encroachments is one of the most important tasks of the rule of law. The main international legal acts in the field of protection of children from trafficking and exploitation are the Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child on Trafficking in Persons, Child Prostitution and Child Pornography, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, which complements the UN Convention against Transnational Organized Crime and the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. The above documents are part of the legislation of Ukraine and in accordance with the Law of Ukraine "On International Agreements of Ukraine" have priority in application.

The future of Ukraine, as well as of each state, directly depends on ensuring the safety and proper upbringing of children, the most vulnerable part of society. Therefore, the protection of this category of citizens from socially dangerous encroachments is one of the most important tasks of the rule of law. Trafficking in human beings is the commission of an illegal agreement, the object of which is a human being, the illegal trafficking of human beings for the purpose of commercial sexual exploitation or coercion. Trafficking in human beings is one of the most serious crimes against a person who has both economic and social, pedagogical, psychological reasons.

The reasons for the development of this phenomenon are the spread of organized crime and drug trafficking and insufficient fight against them, domestic violence, deprivation, search for better living conditions, low public awareness about living and employment abroad, production and distribution of child pornography via the Internet. but it will not change anything, only the statement of the fact will not solve the problem, but its awareness and recognition is the first step towards combating it. Especially if we take into account modern processes of globalization, informatization, etc.

Key words: society, human trafficking, exploitation, security, legislation.

Постановка проблеми. Торгівля дітьми – це комплексна проблема. Потрапивши в ситуацію торгівлі дітьми, дитина постає перед загрозою фізичного, психологічного та сексуального насильства, побиття, звалтування, примусової проституції, підневільної важкої праці, у тому числі в шкідливих умовах, нелегальної трансплантації органів, примусового жебрацтва тощо.

Торгівля дітьми значною мірою руйнує права дитини на насолоду дитинством та ведення повноцінного корисного та достойного життя. Ці явища можуть призвести до серйозних негативних наслідків у фізичному, психологічному, духовному, моральному та соціальному розвитку дітей, які потім можуть зберігатися протягом усього життя, інколи навіть загрожуючи йому.

Стан опрацювання цієї проблематики активно вивчався К.Б. Левченко, В.О. Іщенко, М.І. Бажанов, В.Я. Тацій, В.В. Сташис, І.О. Зінченко.

Метою статті є аналіз інформації про випадки продажу дітей, аналіз явища сурогатного материнства, його вплив на дитину та відношення до можливості використання дітей для різних цілей і розробка рекомендацій для покращення ситуації і запобігання торгівлі дітьми.

Виклад основного матеріалу. Щороку близько 1,2 млн дітей у світі стають жертвами торгівлі людьми, з них близько 600–800 тисяч осіб у світі продають за кордон з метою експлуатації (заоцінками уряду США) [18].

Торгівля людьми залишається гострим питанням і реальною проблемою для багатьох країн світу, у тому числі й для України.

Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, з якими зіткнувся світ, створюють загрозу потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для практично всіх соціальних груп населення. Військові дії, економічна нестабільність, підвищення мобільності населення, у тому числі

з метою трудової міграції, зростання рівня безробіття, збільшення доступу населення до інформаційних мереж сприяють поширенню цього злочину.

Протягом 2019 року Мінсоцполітики встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 185 громадянам, з яких 184 громадянина України та 1 іноземець (громадянин Російської Федерації). Серед осіб, яким встановлено зазначений статус, 53 жінки, 119 чоловіків та 13 дітей (3 хлопчиків та 10 дівчаток).

Протягом зазначеного періоду 65 осіб постраждало від торгівлі людьми в Україні, 120 осіб – від торгівлі людьми за кордоном.

За видами експлуатації 85 осіб постраждало від трудової експлуатації, 37 осіб – від сексуальної експлуатації, 40 осіб втягнуто у злочинну діяльність, 17 осіб використано у збройних конфліктах, 3 особи використано у порнобізнесі, 1 особу залучено до жебракування, 1 особа постраждала від змішаної експлуатації (трудова та сексуальна експлуатації), 1 дитину було продано третім особам.

Основними країнами призначення були: Російська Федерація – 65 осіб, Україна – 65 осіб, Республіка Польща – 11 осіб, Німеччина – 10 осіб, Чеська Республіка – 6 осіб, Турецька Республіка – 5 осіб, Республіка Білорусь – 4 особи, Китайська Народна Республіка – 4 особи, Італійська Республіка – 3 особи, Словацька Республіка – 2 особи, Королівство Бельгія – 2 особи, Об'єднані Арабські Емірати – 1 особа, Республіка Словенія – 1 особа, Республіка Казахстан – 1 особа, Федеративна Республіка Бразилія – 1 особа, Французька Республіка – 1 особа, Угорщина – 1 особа, Держава Ізраїль – 1 особа, Арабська Республіка Єгипет – 1 особа [19].

На жаль, в Україні немає статистичних даних щодо дітей, котрі стали жертвами торгівлі людьми, зокрема, щодо статі, віку та місцезнаходження дітей.

Низький рівень виявлення випадків торгівлі дітьми на практиці пов'язаний як з низьким рівнем поінформованості про проблему і серед загального населення загалом, і серед фахівців відповідних установ та організацій, так і з відсутністю єдиної чіткої системи збору статистичної інформації про кількість випадків та жертв торгівлі людьми, в тому числі й дітьми в Україні.

Основними формами торгівлі дітьми в Україні експерти називають продаж дітей, примусове жебрацтво та сексуальну експлуатацію, поруч із примусовою працею, виробництвом порнографічної продукції, трансплантацією (за даними Нацполіції, в 2018 році було передано до суду п'ять кримінальних проваджень щодо продажу неповнолітніх з метою вилучення органів), використанням дітей у збройному конфлікті та для дрібної злочинної діяльності.

Низький матеріальний статок родин, складні життєві обставини сімей та недостатня поінформованість про проблему вважаються експертами основним підґрунтям для торгівлі дітьми. Загалом причин для поширення торгівлі дітьми в Україні є досить багато: це і складна економічна ситуація – «зростання цін і падіння доходів», і формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади, і криза цінностей, і недосконалість чинного законодавства, зокрема, в частині роботи з документами осіб та дітей, що опинилися на тимчасово окупованих територіях. Серед інших причин називалися вікові особливості розвитку дітей, коли останні можуть не ідентифікувати, що опинилися в ситуації торгівлі людьми, корупція, попит-пропозиція, віртуальна реальність, втрата основних цінностей.

На думку експертів, збройний конфлікт на території України впливає на поширеність торгівлі дітьми через зростання бідності. Торговля людьми й дітьми є поширеним явищем на невідконтрольованих Україні територіях, проте немає ніякої можливості оцінити її масштаби. Серед основних її форм в зоні конфлікту були названі використання дітей як інформаторів, залучення неповнолітніх у збройний конфлікт з сепаратистською метою

та, ймовірно, сексуальна експлуатація, можливо у формі «секс за виживання» [1, с. 34–39].

Найважливішими міжнародно-правовими документами, які спрямовані на протидію торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року і Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року.

Основними міжнародно-правовими актами у сфері захисту дитини від торгівлі та експлуатації є Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі людьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми. Зазначені вище документи становлять частину законодавства України та відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» мають пріоритет під час застосування.

Шляхи потрапляння до тенет торговців дітьми різні. Аналіз історій дітей, постраждалих від торгівлі людьми, свідчить, що ситуація, в яку вони потрапили, була здебільшого невідома та неочікувана ними.

В більшості випадків зовнішньої торгівлі діти вирішують відправитись за кордон у намаганні покращити своє матеріальне становище та становище своїх батьків, набутти впевненості та незалежності, побачити світ та відчувати досвід «гарного життя». Члени родини часто не відмовляють дітей, оскільки вони очікують грошових переказів одразу по початку роботи дитини. Іноді дітей експортують за кордон після того, як їх було залучено в торгівлі всередині країни [4].

Вербують дітей, найчастіше пропонуючи їм такі види робіт, як торгівля на вулиці, домашня робота, робота в сільському господарстві, робота офіціанткою, танці. Проте на місці призначення їх примушують надавати секс-послуги, танцювати, жебракувати, розповсюджувати наркотики. Після прибуття дітям повідомляли, що вони мають відшкодувати та відпрацювати вартість проїзду, харчування, одягу та житла, таким чином втягуючи їх у боргову кабалу.

На додаток, ці діти не отримують ні винагороди за працю, ні навіть малої частини прибутку, який вони приносили. Дітям платять тютюном, наркотиками та алкогольними напоями. Вони працюють по 12 годин щодня, часто вночі. Їх ізольовано від контактів із сім'ями та знайомими.

Термін «торговля людьми» передбачає різні види форми експлуатації людини, які наводяться як міжнародними нормативно-правовими документами, так і законодавством України.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочинами.

Слід зазначити, що жертвою торговців людьми може стати будь-яка особа, незалежно від віку та статі. Торговля людьми є третім за прибутковістю видом злочинної діяльності після продажу зброї та наркотиків.

Стаття 149 КК України встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію.

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є воля і гідність людини. Його додатковим факультативним об'єктом можуть виступати здоров'я людини, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, встановлений порядок перетинання державного кордону України.

Об'єктивний бік цього злочину може виражатися у таких формах:

- продаж людини;
- інша сплатна передача або одержання людини;
- вербування, переміщення, переховування людини.

Під *торгівлею людиною*, передбаченою статтею 149 КК України, слід розуміти дії з купівлі-продажу людини, що полягають у безповоротній передачі (отриманні) людини за грошову винагороду.

Під *вербуванням* слід розуміти вчинення дій, спрямованих на досягнення із людиною добровільної (наприклад, шляхом запрошування або умовляння) або вимушеної (наприклад, шляхом шантажу, погрози застосування насильства) домовленості на її подальшу експлуатацію або на переміщення, переховування, передачу іншій особі. Вербування є закінченим з моменту вчинення конкретних дій, спрямованих на досягнення домовленості з особою, яку вербують для експлуатації.

Під *переміщенням людини* слід розуміти дії, спрямовані на зміну місця її перебування.

Під *переховуванням людини* слід розуміти обмеження фізичних контактів людини з іншими особами, особливо із представниками правоохоронних органів, що може проявлятися як у наданні приміщення для перебування, так і у примусовому позбавленні волі. Закінченим злочином переховування є з моменту заволодіння особою і фактичного початку обмеження її волі.

Під *передачею* або *одержанням людини* слід розуміти вчинення дій, пов'язаних із переходом контролю над людиною від однієї особи до іншої.

Обман, як спосіб вчинення злочину, полягає в «умисному введенні в оману іншої особи або підтримувани в неї наявної у неї оманливої уяви шляхом передачі інформації, що не відповідає дійсності, або замовчування про різні факти, речі, явища тощо з метою схилити цю особу до певної поведінки».

Під *шантажем* слід розуміти психічне насильство, що полягає у погрозі розголосити відомості, які потерпілий чи його близькі бажають зберегти у таємниці.

Уразливий стан особи, відповідно до п. 2 примітки до ст. 149 КК України, – це такий її стан, зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами, який позбавляє чи обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин.

Під *експлуатацією людини* в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичай, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Поняття *продаж* – угода, за якою одна особа (продавець) передає людину у фактичну незаконну власність іншій (покупцю), а остання зобов'язана прийняти та сплатити за неї певну грошову суму. До іншої оплатної передачі у ст. 149 можна віднести угоди про міну, найм, заставу, а так само угоди, за яких особа передається винним іншій

особі у фактичну власність або для тимчасового використання (експлуатації) за матеріальну винагороду у вигляді інших, крім гроші, цінностей (коштовностей, цінних паперів тощо) або послуг матеріального характеру (передача у користування будинку, транспортного засобу, надання лікувальних чи оздоровчих послуг, путівки в круїз тощо). Під іншою незаконною угодою щодо людини слід розуміти два види фактичних угод:

1) такі угоди, як дарування, надання у безоплатне користування та будь-які інші, за якими особа безоплатно передається у фактичну власність або для тимчасового використання (експлуатації);

2) зворотний бік передачі, тобто купівля або одержання людини внаслідок міни, найму, застави, іншої угоди, за якої винний вважає людину від іншої особи у фактичну власність або тимчасово за матеріальну винагороду чи без такої.

У перших двох формах злочин є закінченим з моменту продажу (іншої сплатної передачі) людини іншій особі (особам). Якщо до угод з продажу людини застосувати за аналогією правило, що діє у цивільному праві, злочин треба вважати закінченим з моменту фактичної передачі особи за договором купівлі-продажу, який *de facto* означає зміну власника, чи з іншого моменту, прямо передбаченого договором між сторонами. Без відповідних аналогій з цивільним правом не можна обійтися і характеризуючи інші конкретні суспільно небезпечні дії, що становлять зміст об'єктивної сторони цього злочину. Адже специфіка предмета суспільних відносин, щодо якого ці дії вчинюються, полягає в тому, що ним виступає людина, хоча й цілком перетворює юридичну сутність їх із законних на незаконні, але залишає незмінною зовнішню правову оболонку.

Суб'єкт злочину загальний.

Суб'єктивна сторона цього злочину передбачає прямий умисел і зазвичай корисливий мотив. Винна особа здійснює заволодіння людиною для наступного використання чи продажу (або іншої передачі), усвідомлюючи, що кінцевою метою використання чи такого продажу (іншої передачі) жертви злочину надалі буде експлуатація людини. Експлуатація людини може відбуватися у таких формах: а) сексуальна експлуатація; б) використання в порнобізнесі; в) втягнення у злочинну діяльність; г) залучення в боргову кабалу; д) усиновлення (удочеріння) з метою наживи; е) використання в збройних конфліктах; є) експлуатація її праці; ж) примусова праця; з) примусова вагітність; и) вилучення органів; і) проведення дослідів над людиною без її згоди; й) примусова праця

Примусова праця (примусове надання послуг) – усяка робота або служба, що вимагається від будь-якої особи під загрозою якогось покарання.

Сексуальна експлуатація – це використання особою іншої людини з метою отримання прибутку для задоволення сексуальних потреб третіх осіб.

Під *використанням в порнобізнесі* слід розуміти залучення особи (як актора, статиста, робочого тощо) до виготовлення з метою розповсюдження або збуту предметів, що є носіями графічної інформації, яка спрямована на збудження статевої пристрасті шляхом цинічного, безсоромного, грубо натуралістичного або протиприродного відображення статевого життя людей.

Втягнення у злочинну діяльність – це дії, пов'язані з безпосереднім психічним чи фізичним впливом на особу, що вчиняються з метою викликати у неї прагнення взяти участь в одному чи кількох злочинах. Втягнення у злочинну діяльність передбачає всі види фізичного насильства і психічного впливу (переконання, залякування, підкуп, обман, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших низьких спонукань, пропозиція вчинити злочин, обіцянка придбати або збути викрадене, давання порад про місце й способи вчинення або про приховування слідів злочину, вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів чи психо-

тропних речовин разом з особою з метою полегшити схвалення її до вчинення злочину тощо). Детальніше про втягнення у злочинну діяльність дивитись коментар до ст. 304.

Залучення у боргову кабалу – це поставлення особи у становище, коли вона, ставши боржником, на забезпечення свого боргу надає особисту працю, але цінність виконуваної роботи не зараховується в погашення боргу, або якщо тривалість цієї роботи не обмежена і характер її не визначений. На практиці в такий стан потрапляє, наприклад, жінка, яку продали у будинок терпимості іншої країни, власник якого, сплативши гроші продавцю за жінку, відбирає у неї всі документи, обіцяючи повернути їх лише після відпрацювання нею сплаченої ним суми та отримання ним прибутку.

Примусова праця (примусове надання послуг) – усяка робота або служба, що вимагається від будь-якої особи під загрозою якогось покарання.

Усиновлення (удочеріння) з метою наживи – оформлене спеціальним юридичним актом одержання на виховання в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки, вчинене з метою отримання будь-якої матеріальної вигоди або уникнення певних витрат завдяки усиновленню (удочерінню).

Примусова вагітність – використання репродуктивних функцій організму жінки шляхом природного або штучного запліднення без її добровільної згоди та подальше примушування жінки до виношування дитини.

Вилучення органів – видалення з організму людини її складової частини, яка має певну будову і спеціальне призначення (орган зору, серце, легені, печінка, нирки, підшлункова залоза з 12-палою кишкою, селезінка тощо).

Проведення дослідів над людиною без її згоди – вчинюваний без дозволу людини фізіологічний або психологічний вплив на її організм із застосуванням методів, що не допущені МОЗ України до загального застосування, тобто є експериментальними.

Кваліфікуючими ознаками торгівлі людьми (ч. 2 ст. 149) є вчинення цього злочину:

- щодо неповнолітнього;
- щодо кількох осіб;
- повторно;
- за попередньою змовою групою осіб;
- службовою особою з використанням службового становища;

– поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких;

- або з погрозою застосування такого насильства

Особливими кваліфікуючими ознаками торгівлі людьми (ч. 3 ст. 149) визнається вчинення дій передбачених частиною першою або другою цієї статті вчинені:

- 1) щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками;
- 2) щодо малолітнього;
- 3) організованою групою;
- 4) поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких
- 5) або з погрозою застосування такого насильства
- 6) або якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Торгівля людьми має різні види, серед яких примусова праця, рабство, звичай, подібні до рабства, сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебрацтві, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини [2].

1. Примусова праця – це будь-яка робота, що вимагається від особи під загрозою застосування покарання, фізичного та психологічного насильства.

2. Рабство – стан людини, щодо якої застосовуються атрибути права власності, зокрема насильницьке підпорядкування однієї людини іншій.

3. Сексуальна експлуатація – використання особи у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування незалежно від того, чи має така діяльність добровільний або примусовий характер.

4. Використання у порнобізнесі – діяльність юридичних та фізичних осіб у сфері надання послуг сексуального характеру, створення або утримання місць розпусти та звідництво, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів з метою отримання прибутку.

5. Примусова вагітність – це:

а) посягання на волю, життя та здоров'я жінки, пов'язане із здатністю народжувати, проведення протиправних дій щодо запліднення у примусовому порядку, в тому числі штучного;

б) використання репродуктивної функції організму жінки шляхом природного або штучного запліднення без її згоди та подальше примушування жінки до виношування дитини.

6. Вилучення органів людини – вилучення з організму людини її складової частини, що має певну будову і спеціальне призначення без згоди самої особи або за її згодою, досягнутою шляхом використання злочинних засобів впливу на неї. Обіцяна особі винагорода не сплачується в повному обсязі або не сплачується взагалі.

7. Проведення дослідів над людиною без її згоди – незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, що створює небезпеку для її життя чи здоров'я.

8. Використання у жебрацтві – організація та примушування осіб до заняття жебрацтвом шляхом побиття, згвалтування, навмисного заподіяння каліцтва, нанесення фізичних та/або психологічних травм та інших видів насильства.

9. Втягнення в злочинну діяльність передбачає дії, пов'язані з безпосереднім психологічним або фізичним впливом на особу, вчинені з метою викликати в неї прагнення взяти участь у одному чи кількох злочинах (примушення до крадіжок, виготовлення та/або перевезення, та/або розповсюдження наркотиків, інших заборонених товарів, торгівлі зброєю, викрадення та/або збуту автотранспортних засобів, здійснення інших злочинів).

10. Використання у збройних конфліктах – використання особи, яка знаходиться у підневільному стані, іншою особою для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушенням суверенітету і територіальної цілісності держави, тощо.

11. Усиновлення (удочеріння) з метою наживи – взяття на виховання в сім'ю дитини на правах сина чи доньки, оформлене в установленому порядку, вчинене з метою отримання будь-якої матеріальної вигоди або уникнення певних витрат завдяки усиновленню (удочерінню) (наприклад, бажання отримати контроль над власністю усиновленої особи, залучення до заняття жебрацтвом, азартними іграми, проституцією тощо).

12. Продаж дитини – продаж батьками, близькими родичами, подружжям тощо особи, яка не досягла 18 річного віку, з метою отримання прибутку [3].

В Україні створено законодавчу базу для боротьби з торгівлею людьми, зокрема, прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми», розроблено та затверджено підзаконні нормативно-правові акти у сфері протидії торгівлі людьми.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та до органів Національної поліції щодо захисту прав і свобод.

Особа, якій встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, має право на забезпечення особистої безпеки, поваги, а також на безоплатне одержання:

1) інформації щодо своїх прав та можливостей, викладеної мовою, якою володіє така особа;

2) медичної, психологічної, соціальної, правової та іншої необхідної допомоги;

3) тимчасового розміщення, за бажанням постраждалої особи та у разі відсутності житла, в закладах допомоги для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на строк до трьох місяців, який у разі необхідності може бути продовжено за рішенням місцевої державної адміністрації, зокрема, у зв'язку з участю особи як постраждалого або свідка у кримінальному процесі;

4) відшкодування моральної та матеріальної шкоди за кошти осіб, які її заподіяли, у порядку, встановленому Цивільним кодексом України;

5) одноразової матеріальної допомоги у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

6) допомоги у працевлаштуванні, реалізації права на освіту та професійну підготовку [5].

Висновки. Торгівля дітьми значною мірою руйнує права дитини на насолоду дитинством та ведення повноцінного корисного та достойного життя. Ці явища можуть призвести до серйозних негативних наслідків у фізич-

ному, психологічному, духовному, моральному та соціальному розвитку дітей, які потім можуть зберігатися протягом усього життя, інколи навіть загрожуючи йому.

На жаль, кримінальне законодавство не зараховує до торгівлі людьми передачу дитини іншій особі за винагороду чи інше відшкодування без мети експлуатації. Саме тому необхідно визначити різницю між поняттями «торгівля дітьми» та «торгівля дітьми з метою експлуатації», як це встановлено у Факультативному протоколі до Конвенції ООН про права дитини. Ст. 150 КК України визначає відповідальність за експлуатацію дітей, передбачає лише трудову експлуатацію дітей, інші види експлуатації взагалі не розглядаються.

Щодо сексуальної експлуатації дітей, то видається за доцільне запровадити кримінальну відповідальність за купівлю, обмін, поширення, збут і зберігання матеріалів, що містять дитячу порнографію, зокрема в інтернеті. Окрім того, необхідно вдосконалити практику розгляду в судах справ про сексуальне насильство над дітьми, адже кількість дітей, визнаних судом жертвами сексуального насильства, значно менша, ніж кількість дітей, які насправді постраждали від таких злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торгівля людьми як проблема сучасності (соціально-правовий аналіз новітніх тенденцій) (К.Б. Левченко). *Український соціум*. 2004. № 2
2. Іщенко В.О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби) : монографія. Київ : Атіка, 2004. 247 с.З. Колос Л.Є.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / М.І. Бажанов, В.Я. Тацій, В.В. Сташис, І.О. Зінченко та ін. ; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер ; Харків
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року: Офіц. вид-ня. Київ , 2009. С. 97–98.
5. Закон України від 12 січня 2006 року № 3316-IV «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією».
6. Наказ Президента України від 25.08.2015р. №501 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини».
7. Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.08.2013р. №508 «Про затвердження Програми навчання-спеціалістів щодо надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».
8. Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013р. №458 «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми» (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 серпня 2013 р. за № 1327/23859).
9. Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.07.2013р. №432 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми».
10. Наказ Міністерства соціальної політики України від 05.03.2013р. №99 «Про затвердження форми заявки про виділення бюджетних коштів для здійснення виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».
11. Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.09.2012р. №577 «Про затвердження форми відомості про виплату одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».
12. Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.09.2012р. №578 «Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 жовтня 2012 р. за № 1679/21991).
13. Постанова КМУ від 22.08.2012р. №783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми».
14. Постанова КМУ від 25.07.2012р. №660 «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».
15. Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.06.2012р. №366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми».
16. Постанова КМУ від 23.05.2012р. №417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми».
17. Постанова КМУ від 18.01.2012р. № 29 «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми».
18. Ружицька Л. Торгівля людьми – один з видів сучасного рабства / Лілія Ружицька. 2020. URL: <https://dolyna.if.ua/aktualno/torhivliavlud-my-odyn-z-vydiv-suchasnoho-rabstva/>.
19. Мінсоцполітики відзвітувалося ГРЕТА про проведені у 2019 році Урядом України заходи щодо протидії торгівлі людьми. Мінсоцполітики. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-vidzvituvalosya-greta-pro-provedeni-u-2019-roci-uryadom-ukrayini-zahodi-shchodo-protidii-torgivli-lyudmi>.